

Makale Gönderim Tarihi: 04.01.2024

Yayına Kabul Tarihi: 31.01.2024

Kitap Değerlendirmesi

Türk Hakanlığı (Karahanlılar) **Ömer Soner Hunkan, IQ Kültür Yayıncılık, İstanbul 2011 ISBN: 978-975-255-322-4** **İsmet Yıldırım***

Eser, ilk Türk-İslâm Devletlerinden Karahanlılar üzerine Türkiye’de yapılmış nadide çalışmalardan birisidir. Eserin ön sözünde eser yazılırken faydalanılan kaynaklardan bahsedilmiş, birincil ve ikincil kaynaklar açıklanmış, Farsça ve Arapçanın yanı sıra Süryani ve Ermeni kaynaklarından da istifade edilmiştir ki bu durum eserin kıymetini artırmaktadır. Ayrıca eser yazılırken izlenen yöntem hakkında da bilgi verilmiştir. Böylece okuyucu için önemli bir girizgâh ve bilgilendirme yapılmıştır.

Eserin giriş kısmında Türk Hakanlığının ismi, menşei, soyu ve devlet yapısı hakkında bilgi verilmiş olup yalnızca siyasi tarih değil, sosyal ve kültürel hadiseler de yer verildiği görülmüştür. Birinci bölümde ise devletin adının nereden geldiği üzerinde durulmuş ve yazar Türk Hakanlığı olarak adlandıran bu devletin neden Karahanlılar olarak isimlendirildiği sorusunun cevabını aramıştır. Buna göre 1873 yılında Rus Tarihçi Barthold nümizmatik araştırmalarına dayanarak devletin ismini Karahanlılar olarak adlandırmış, Türk Hakanlığı Devleti’nin Karahanlı Devleti olduğunu öne sürmesiyle literatüre de böyle geçmiştir.

Yazar, hanedanın menşei hakkında; Tunga Alp Er’in soyundan geldiği, Afrasyab’ın soyundan olduğunu, Ben-i Kântura ya da Aşina soyundan geldiğini söylemekte ve aslında burada zikredilen isimlerin aynı isimler olduğundan bahsetmektedir. Peygamber soyu olarak bakıldığında ise Nûh b. Yâfes soyundan geldiğini söylemektedir. Hunkan, devletin ismi ile ilgili olan kısımda efsanelerden bahsederek bu efsaneleri üç gruba ayırmıştır. Buna göre ilk efsanede Karahan unvanının bir zenci melik tarafından ona ithafen söylendiğini bahseder. Diğer bir efsanede ise Türk Hakanlığı Devleti’nin hükümdarının cesaretinden dolayı halkın bu lâkabı taktığını söylemektedir.

Eserde üzerinde durulan bir konu da İslâm’a geçiş dönemidir. Burada yazar Türklerin daha önceden İslâm dini ile tanıştığından bahseder. Hz. Peygamber döneminde Türk Milleti’nin Kûreyş kabilesine sığındıklarını ve İslâm dinini gördüklerini belirtmiştir. Satuk Buğra Han’ın on iki yaşında İslâm inancına geçtiğini ama tebliğ için yaşının küçük olduğundan bekleyip yirmi beş yaşına geldiğinde amcası ile arasındaki münasebetlerden

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ismet132713@gmail.com.

bahsetmektedir. Daha evvel ise Türk-Emevî savaşlarını anlatarak İslâmlaşma sürecinin adımlarını incelemiştir. Satuk Buğra Han'ın Müslüman olduğu zaman Türk beldelerinin İslâm'a geçiş sayılarına da vurgu yapmıştır. Kendisinin vefatından sonra oğlu Arslan Şah lakabı ile anılan Baytaş Musa zamanında bu lakabı neden aldığı Türk Hakanlığı'nın durumu ve devlet mekanizması bakımından teşkilatlanma durumunu da ele almıştır. Türk Hakanlığı Devleti'nin ikili teşkilat ile yönetildiğini okuyuculara işlemesi önemli bir ayrıntı olup ilerleyen sayfalarda bu ayrımın faydasını anlatmıştır. Devletin batı kanadının kağanı İlig Nasr Han'ın Sâ mânîler ile ilişkilerini, yapılan savaşları ve anlaşmaları okuyucularına aktaran yazar daha sonra devletin Gazne Devleti ile ilişkilerini ve diplomatik olayları da incelemiştir.

Eserin son bölümünde Türk Hakanlığı Devleti'nin batı kanadının kurucusu olan Tamgaç Han İbrahim'den bahsetmektedir. Bu bölümde ekonomi, siyaset, mimarlık, örf ve adetler ele alınmış, askerî teşkilatlanmalar, mahkeme vesikaları ve halkın Tamgaç İbrahim Han'a olan bakış açıları, duyguları ele alınmıştır. Yazar, onun bilhassa çok sevilen bir kişi olduğunu; ekonomi, yargı ve siyaset politikalarından halkın memnun olup onu çok sevdiği ve sevilen bir devlet adamı olduğundan açıkça bahsederek bu ve bunun gibi faaliyetlerin işleyiş aşamasında izlediği yolları anlatmaktadır. Öyle ki Tamgaç Han'ın dönemin çok önemli din bilgini Şeyh Ebu'l-Kasım'ı idam etmesine ve halkın da bu din bilginini çok sevmesine rağmen yine de Tamgaç Buğra Han'a karşı bir tavır almamaları; halkını usandırmadan, bıktırmadan, gönüllerini alarak, kendini sevdirecek bir devlet yönetimine sahip olduğu ve halkın tam olarak istediği hükümdar kişiliği olduğunu göstermektedir.

Yazar, Tamgaç İbrahim Han'ın kişilik özelliklerine de değinmiş olup merhameti, hoşgörüsü, fakihlerin fetvası olmadan bir iş yapmadığını belirtmiştir. Esnaf teşkilatı, eğitim teşkilatı, mimarî eserler ile de çok fazla ilgilenildiğini vurgulamıştır. Sosyal hayata dair bilgilendirmeler arasında din anlayışı ve mezhep durumuna da değinilmiş olup aşevleri başta olmak üzere halkın refahı için yaptıklarını geniş çaplı ele almıştır. Ahmet b. Hızır dönemi ile ilgili kısımda ise onun babasının izinden gittiği fakat başarılı olamadığından bahsetmektedir. İlerleyen süreçte devletin artık iç meselelerine değinilmekte olup coğrafi konum etkisiyle devletin yapısına müdahale olduğundan bahsetmektedir.

Yazar her bölümün sonunda bahsettiği konuyu tespitleriyle yorum katarak ele almıştır. Yazarın Türk Hakanlığı hakkında arkeolojik çalışmaları ve nümizmatik verilerini kullanması bu devlet hakkında adeta karanlıkta kalan konuları aydınlatmıştır. Kitabın kapağında bir savaş sahnesinden ziyade sikkenin bulunması bu konunun önemini aktarmakta ve okurlara daha ilk bakışta ipucu sunmaktadır. Ayrıca kitabın sonlarına gelindiğinde Türk Hakanlığı (Karahanlılar) coğrafyasının haritasının olması da edinilen bilgilerin coğrafi bir zemine oturtulması açısından önemli ve güzel bir uygulama olmuştur.